

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на докторант **Теодор Владимиров Спасов**
на тема **„Българските медии и бежанците: политики на репрезентация
(Изследване в периода 2013-2017 г.)“**,
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“,
СУ „Св.Климент Охридски” - ФЖМК, катедра „Радио и телевизия”
Професионално направление 3.5.Обществени комуникации и
информационни науки (Журналистика – Медийни и комуникационни изследвания)
под научното ръководство на **доц. д-р Орлин Спасов**
от **доц. д-р Вяра Ангелова**

Общи данни за дисертацията:

Разработката обхваща 352 страници. Текстът е структуриран в Увод, четири Глави (с множество подглави), Заключение и Библиография. Посочените използвани източници включват научна литература – статии и книги от български и чуждестранни автори; медийни публикации и документи, като те не са навсякъде достатъчно прецизно разделени.

Неотделима част от дисертацията е и Приложението с обем 374 страници, в което са поместени не само данни от направените емпирични проучвания, но и анализ (разбор) върху тях. В този смисъл Приложението представлява отделен обемен коментарен текстови корпус, а не просто съпътстващ и илюстративен материал.

Придружаващият Автореферат отговаря на смисъла и духа на дисертационната разработка.

Оценка на съдържанието:

Актуалност на темата и подходи

Темата на дисертационната разработка безспорно е актуална – бежанците и тяхното представяне в медиите (традиционни и нови). Направена е пълноценна снимка на състоянието на проблема в периода 2013-2017, когато броят на търсещите убежище в Европа се увеличава, съответно нараства количеството на медийните публикации и транслираните чрез тях представи за бежанците. Авторът се вписва в поредицата български изследователи, които се занимават с темата за Различния/Другия в медиите

чрез свое самостоятелно проучване, което се стреми да има както научно, така и практико-приложно значение. Докторантът е атакувал темата чрез комбинираното историческо, социологическо, политологическо, медийно и др. знание. Теодор Спасов има богата журналистическа дейност, която му дава необходимото самочувствие на компетентен автор, който познава материята „отвътре”. Научният подход е съчетан с публицистичен стил, което в повечето случаи намирам за сполучливо.

Цел на дисертационния труд

Съобразявайки се с изискването за целеполагане на дисертационния труд, Теодор Спасов изяснява целта на разработката си в Автореферата на стр. 5 и частично на стр. 20 в основния текст – „да бъдат установени трендовете и тенденциите при отразяването на темата „бежанци” в българските медии”. Докторантът изяснява разбирането си за „тренд” и „тенденция” на страница 215. Целта се постига преди всичко в анализа на казуси (глава IV, точки 4-6), като се дават детайлна (по години и по параметри) и обобщена информация за трендовете и тенденциите. Целите на труда съвпадат с тези на извършените проучвания – наблюдение, анализ на казуси и интервюта с журналисти. В дисертацията е заложена и подцел – „установяване на проблемите на медийната работа, поради които бежанците се превръщат в нов образ на врага в българското общество” (с. 13) – допускане, което авторът доказва в хода на изложението.

Задачи

Задачите на разработката следват логиката на структурирането на дисертацията в две части, които авторът нарича теоретична и проучвателна (с. 6 от Автореферата). Теоретичната част обхваща първите три глави от разработката и се подчинява на главните задачи: „изясняване на понятията „бежанец”, „имигрант”, „мигрант” и „търсещ убежище”; тълкуване на често обсъждани в медиите проблеми (...) от гледище на българското бежанско право; анализиране и посочване на причините, поради които бежанците често се отличават като заплаха в българските медии” (с.14). Задачите на изследователската част, която обхваща последната глава на труда, са свързани с провеждането на проучванията, дефиниране на термините, анализи на конкретни параметри (с. 15).

Заложените задачи се реализират в текста и следват логиката на авторовите намерения теоретичната част да се превърне в основа на изследователската (с.5 от Автореферата).

Обект и предмет

Авторът е предпочел да изведе обекта и предмета на проучванията (съответно българските медии и отделните казуси) пред дефинирането на обект и предмет на самата дисертация. С оглед на необходимия реквизит на всяка докторантска разработка, смесването на двете създава известно вътрешно напрежение в текста.

Хипотези и теза

Теодор Спасов е формулирал четири хипотези (с. 14) на своята работа, свързани пряко с търсенията му за медийните практики около превръщането на темата за бежанците в централна. В хода на изложението хипотезите на автора се потвърждават.

Основната теза на текста е, че „често е наличен журналистически непрофесионализъм при отразяването на темата „бежанци” в българските медии в периода 2013-2017 г.” (с. 13) Авторът доказва своята теза последователно във всички глави на текста, като извежда повтарящите се дефицити и грешки, тиражирани от медиите. С тезата са свързани и изводите на автора, към които ще се върна малко по-нататък.

Дисертационният труд е структуриран балансирано. Положена е необходимата теоретична рамка, в която понятията са подложени на критично осмисляне. Докторантът е извършил две самостоятелни емпирични изследвания – анализ на 24 казуса от медиите и 70 интервюта с журналисти, което е огромна по обем работа и заслужава адмирации.

В първата глава се прави преглед на определенията за бежанец като юридическа категория и обект на международни правни регламенти. Обръща се внимание на факта, че отношението към бежанците произтича преди всичко не от правния им статут в света, а от човешката им съдба, свързана често с трагедия, отхвърляне и търсене на признание (Спасов го нарича „нравствено значение”). В главата подробно се излага разликата между „бежанец”, „имигрант”, „мигрант” и „търсещ убежище”, което е ключова теоретична предпоставка за емпиричното изследване на автора по-нататък. В главата се представят данни (за периода на дисертационното изследване) за конфликтите, броя на бежанците, разпределението им по страни, демографските им характеристики и пр.

Втората глава се опира на теоретичните постановки на опозицията „ние-те” и нейното публично „функциониране”. Значително място е отделено на Ориента, важен,

доколкото „произвежда” „значителна част от т.нар. бежански поток към Европа във второто десетилетие на 21.век” (с. 71). За да премине към основната си тема за медиите, Спасов минава през идеята за националната идентичност, национализма и патриотизма, като търси в тях основанията за приемане/отхвърляне на различията. В тази глава се прави преглед на някои от изследванията на медиите по темата за бежанците, на „новинарския расизъм” и образа на врага.

Третата глава също е сложно тематично конструирана, като съдържа редица подвъпроси – от глобалните медии и образа на исляма в тях, през проблемите на пропагандата и дезинформацията, социалните мрежи и постистината. Многопосочността на текста дава все повече и различни погледи към основната тема.

Четвъртата глава представя същинският приносен момент на докторанта – собственото му проучване по темата, рамкирано от размисли върху медийната реалност в България. Първата част от проучването – наблюдението – играе въвеждаща роля и основа за събирането на 24-те казуса, които да се изследват. В анализа на казусите докторантът коректно въвежда медиите, които изследва, макар непосочването на имената на медиите, които той смята за качествени или периферни (например) в конкретното изследване да ми се струва пропуск.

Интервюирани са 70 журналисти. От представянето на интервютата не става ясен критерият, по който са подбрани конкретните журналисти, както и медиите, в които работят. Това ми се струва ключово важно за интерпретирането и дори разбирането на получените отговори. Подобна информация не би нарушила анонимността на интервюираните, а би придала тежест на обобщенията и изводите. Също така би осветлила съществения въпрос, установен от изследователя, защо в медийното съдържание се наблюдават дефицити (включително и погрешна употреба на понятията), когато журналистите се самоопределят като достатъчно компетентни и подготвени по темата.

Спасов демонстрира широкоспектърно познаване на темата – от научни публикации до журналистически почерци и политико-обществена активност от България и света. Емпирично се доказва, че медийната оценъчност е преобладаваща в публикации по темата за бежанците, при това с отрицателен знак. Съгласна съм с автора, че една от причините за това е политическото пропагандно говорене, което предизвиква/може да

предизвика агресивни действия. С други думи се доказва идеята на Остин, че „с думи се вършат неща”.

Споделям още една теза на автора и тя е за особеното възприемане на Ориента на Балканите в сравнение със Западна Европа (стр.76). Добре е проследен както различният исторически бекграунд/опит на Балканите и ролята му върху представите за исляма, Ориента и мюсюлманите. В същото време е разгледано господстването на глобалните телевизионни стереотипи, които се наслагват върху балканската специфика. Така се стига до особена стереотипизация, чието преодоляване неуспешно се опитваме да направим със световно възприети механизми.

Бележки и въпроси

Освен направените по-горе бележки по текста, у мен възниква въпрос към докторанта, свързан с изследователската част на разработката му:

Как си обяснява докторантът двата взаимоизключващи се извода, до които достига – от една страна, че е „налична медийна безотговорност при отразяване на темата „бежанци” (с. 334) и, от друга страна, изводите от направените интервюта с журналисти, в които се наблюдава „висока критичност в гилдията по отношение на компетентността и отговорността й по темата „бежанци” (с. 330) Ако журналистите са самокритични, защо медиите се оказват платформа на безкритично и безотговорно поведение? Припомням, че основната теза на труда е, че „често е наличен журналистически непрофесионализъм при отразяването на темата „бежанци” в българските медии в периода 2013-2017 г.”.

Приноси

Докторантът е формулирал седем свои приноса. За мен най-релевантни от тях са онези, които обвързват медийния анализ с политическите „експлоатации” на темата и породените от тях обществени настроения. Чрез съединяването на трите кръга „общество-медии-власт” се проследява как реалните бежанци се превръщат в „образ на бежанците” със свой специфичен политически залог и смисъл.

Сред постиженията на автора бих изтъкнала актуалността на темата и опитът тя да бъде разгледана през многоаспектни интерпретации. Разглежданият период 2013-2017 година е свързан със своеобразен пик на темата в медиите в последните години. В този

смисъл дисертацията е усилие за колекционирането на част от публикациите и анализирането им „в крачка”. Дори от скромната двегодишна дистанция от края на периода, през 2019 година ясно са видими промените както в динамиката на тематичното присъствие, така и в медийното поведение. Ето защо приемам докторантската работа като важна за бъдещи изследвания и съпоставки в областта.

Публикации по темата

Докторантът е приложил три свои публикации в списание „Медialog” по темата – „Употреби на темата за бежанците и търсещите убежище в българските медии (Тенденции в хода на кандидат-президентската кампания през 2016 г.)”, „Репрезентация на бежанците и изселниците в българските онлайн медии в края на предизборната кампания през 2017 г. (Изследване в периода 20 март – 24 март 2017 г.)”, „Българските медии и бежанците (2013-2017): интервюта с журналисти за политиките на репрезентация”. Броят и качеството на публикациите отговарят на изискванията за дисертационен труд.

Заключение

Оценката ми на труда на докторанта е отлична. Свидетел съм на неговото израстване като изследовател по време на докторантурата му в катедра „Радио и телевизия”. Отправените бележки и критики не омаловажават постигнатото.

Взимайки предвид направените от докторанта собствени изследвания, познаването на научната литература по проблема, както и постигнатите резултати, препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на Теодор Владимиров Спасов образователната и научна степен „доктор” за разработения дисертационен труд, на тема „Българските медии и бежанците: политики на репрезентация (Изследване в периода 2013-2017 г.)“ в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика –

Медийни и комуникационни изследвания).

София, 15.02.2019

доц. д-р Вяра Ангелова